

ישיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדר הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת מטות-מסעי תש"ע

להזהר משפיכות דמים ומאבקה

אי זהירות - עבירה חמורה!

בית ראשון, אמרו חז"ל, נחרב בגלל שלוש עבירות: עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים (יומא ט, ב). וכבר הזכרנו בשבוע שעבר, שלא רק על חורבן בית שני אנו מתאבלים היום, אלא גם על חורבן בית ראשון, וגם את העברות שהביאו לחורבן הראשון צריכים עוד לתקן!

והנה, יצר הרע של עבודה זרה - ב"ה, נתבטל כבר ע"י אנשי כנסת הגדולה (שם ט, ב). אמנם יש לו כמה תחליפים שקיימים גם היום, יש כפירה, ומסיון, ועוד כמה דברים, אבל בכל זאת, הכח הגדול של יצרא דעבודה זרה - התבטל ואינו קיים עוד. יצר הרע של עריות - גם אותו החלישו אנשי כנסת הגדולה במידה מסוימת. אבל הענין השלישי, שפיכות דמים - כאן לא היה לאנשי כנסת הגדולה הרבה מה לעשות, שכן גם בלי יצר הרע נכשלים בשפיכות דמים. יש הרבה יותר הרוגים בתאונות דרכים, רחמנא ליצלן, מאשר בפגיעי טרור. אין כאן יצר הרע לשפיכות דמים, אבל יש כאן חוסר זהירות וחוסר תשומת לב, וגם זה חמור מאד.

הקב"ה הרי מצוה בפרשתנו להפריש ערי מקלט עבור רוצחים (במדבר לה, ט-טו). אבל לא עבור כל הרוצחים. לרוצח במזיד לא תועיל עיר מקלט, וגם לא לרוצח שהוא קרוב למזיד. מהו "קרוב למזיד"? - כותב הרמב"ם: קרוב למזיד, "הוא שיהיה בדבר כמו פשיעה, או שהיה לו זה הר ו לא נז הר. ודינו - שאינו גולה; מפני שעונו חמור, אין גלות מכפרת לו, ואין ערי מקלט קולטות אותו... לפיכך אם מציאו גואל הדם בכל מקום והרגו, פטור. ומה יעשה זה? - ישב וישמור עצמו מגואל הדם" (רמב"ם הלכ' רוצח ושמירת הנפש פ"ו ה"ד וה"ה).

רואים מזה, עד כמה חמור הוא הדבר הזה, שלא להזהר במקום שצריך להזהר. אפילו גלות אינה מכפרת על כך, במקרה שכתוצאה מאי זהירות זו נהרג אדם! וגלות, הרי איננה עונש קל כלל וכלל. אדם שחילל שבת בשוגג, או אפילו עבד עבודה זרה בשוגג, מביא קרבן חטאת, והעון מתכפר לו. הקרבן עולה קצת כסף, אבל בכל זאת, המחיר אינו נורא כל כך. לעומת זאת, גלות היא ענין הרבה יותר קשה מזה. הרוצח צריך לגלות לעיר מקלט, כשפדרך עלול להרצח על ידי גואל הדם. כשכבר מצליח להגיע לשם, אסור לו לצאת משם לשום דבר שבעולם, אפילו לא לדבר מצוה. "אינו יוצא לא לעדות מצוה, ולא לעדות ממון, ולא לעדות נפשות, ואפילו ישראל צריכים לו, ואפילו שר צבא ישראל כיואב בן צרויה - אינו יוצא משם" (מכות יא, ב). גם לרגל אינו עולה. כמה זמן זה כך? עד מות הכהן הגדול. והכהן הגדול הרי יכול לחיות שנים רבות. הרוצח עלול אפוא לשבת בעיר המקלט עשרות שנים, מנותק ממשפחתו (אם אינם באים לגור איתו בעיר המקלט), מחבריו ומידידיו; אם רוצים לכבד אותו

בכיבוד כלשהו, אפילו בעליה לתורה ל'שלישי' או ל'שישי', צריך הרוצח להתבונן ולומר: "רוצח אני!" ורק אם רוצים בכל זאת לכבדו, מותר לו לקבל את הכיבוד (שם יב, ב במשנה). התורה מפקירה את חייו ואת כבודו של הרוצח, בגלל החומרה הנוראה של הריגת נפש, אף על פי שהיתה בשגגה. וכל זה אינו מועיל לכפר על הריגת נפש במקום "שהיה לו להזהר ולא נזהר"! כשאדם צריך להזהר ולא נזהר - זוהי עברה חמורה עד מאד, שאפילו גלות קשה אינה מכפרת עליה!

ההבדל בין שגגת שבת לשגגת רציחה

מצד שני, גם לרוצח באונס לא ניתנו ערי המקלט, ואפילו לא למי שהרג נפש באופן שהוא רק קרוב לאונס. מהו "קרוב לאונס"? - "שיארע פְּמִיתָה זֶה מאורע פלא, שאינו מצוי ברוב מאורעות בני אדם. ודינו, שהוא פטור מן הגלות, ואם הִרְגוּ גואל הדם נהרג עליו" (רמב"ם הלכ' רוצח ושמירת הנפש פ"ו ה"ג). מיהו, אם כן, הרוצח בשגגה שהתורה כן חייבה עליו גלות? - הרוצח בשגגה שהתורה חייבה עליו גלות, הוא זה שרצח "בשגגה והעלמה גמורה" (שם ה"ב). בלי "מאורע פלא שאינו מצוי ברוב מאורעות בני אדם", וגם לא במצב "שהיה לו להזהר ולא נזהר".

ומהו המקרה שמוגדר כרצח "בשגגה והעלמה גמורה", שהתורה חייבה עליו גלות? - אומרת התורה דוגמא: "וְאִשׁוֹר יְבֵא אֶת רֵעֵהוּ בַּעֲרֵב לְחֹטֵב עֲצִים, וְנִדְחָה יָדוֹ בַּבְּרֶזֶן לְכַרֵּת הָעֵץ, וְנָשַׁל הַבְּרֶזֶל מִן הָעֵץ וּמָצָא אֶת רֵעֵהוּ וְנָתַת - הוּא יָנוּס אֶל אַחַת הָעָרִים הָאֵלֶּה וְחָי" (דברים יט, ה). בגמרא מובאת מחלוקת תנאים, האם כוונת הפסוק היא שהגרזן עצמו עף מקתו והרג את הנרצח, או שכוונת הפסוק היא שחתיכה מן העץ המתבקע עפה ופגעה בנרצח (מחלוקת רבי וחכמים במכות ז, ב). עכ"פ, הרוצח בשגגה באופן זה, "הוא ינוס אל אחת הערים האלה וחי".

והנה, מה יהיה הדין במלאכת שבת שנעשתה באופן כזה? אדם הכה בגרזן, והברזל או חתיכה מן העץ המתבקע עפו מרשות היחיד לרשות הרבים. האם יתחייב חטאת על כך? ודאי שלא! שכן בשבת, רק שו"ג חייב חטאת (כגון ששכח ששבת היום, או שכח שמלאכה זו אסורה בשבת), וזה אינו שוגג אלא מתעסק, כי פלל לא חשב לעשות מלאכת הוצאה. לעומת זאת, ברציחה - חייבה התורה גלות על מעשה כזה, למרות שלא היתה לרוצח שום כוונה לפגוע באדם או בנפש חיה כלשהי!

דוגמא נוספת: אדם רוצח לזרוק חפץ בשבת ממקום למקום, באופן שיש ספק שמא ע"י כך תִּעֲשֶׂה מלאכה; כגון,

גם מי שכמעט הרג - צריך לעשות תשובה

והנה, כל זה הוא במקרה שאדם אכן הרג נפש בשגגה בפועל. ומה הדין לגבי אדם שלא הרג בפועל, רק פשע ולא נזהר, וכמעט הרג נפש בשגגה? למשל: ראובן ושמעון עבדו יחד בהורדת אבנים או דבר כבד אחר מראש הגג. תוך כדי עבודתם פטפטו, דיברו וצחקו, ולא נזהרו מספיק שהאבנים לא תפולנה מידם אל הרחוב. ואכן, מידו של כל אחד מהם נפלה אבן לארץ. האבן של ראובן נפלה על ראשו של אחד העוברים ברחוב והרגה אותו. לעומת זאת, האבן של שמעון שנפלה אף היא לרחוב, לא פגעה באיש, ולא גרמה לשום נזק. מה יקרה עכשיו? ראובן צריך לגלות לעיר מקלט, הוא בסכנת נפשות מגואל הדם, מורחק ממשפחתו, לא בא לשום שמחה משפחתית, לא לבר מצוה, לא לחתונה, לא לשלוש רגלים, עד מות הכהן הגדול. ומה עם שמעון? שמעון יושב בביתו בחיק משפחתו, איש אינו רודף אחריו, איש אינו מבקש את נפשו, אפשר לתת לו 'שלישי' ו'שישי' והוא איננו צריך לומר מילה.

כך הוא הדין למעשה. ואולם מצד האמת צריך שמעון לדעת, שגם הוא רשלן ופושע, לא פחות מראובן. גם הוא לא נזהר מספיק שהאבן לא תפול לרחוב ותהרוג את אחד העוברים שם, אלא שלקב"ה היה חשבון, למה ראובן יפגע ביהודי ושמעון לא יפגע. ועל כן, למרות שמצד הדין אין כאן גואל דם, ושמעון לא צריך לגלות לעיר מקלט, אבל מצד הלכות תשובה, צריך שמעון לעשות תשובה כמעט כמו ראובן שהרג בפועל, שהרי גם הוא התרשל כמו ראובן, וגם הוא עלול היה להרוג אדם כמותו.

כמו כן, גם במקרה שרק שמעון היה בתמונה, ולא היה כלל לידו יהודי בשם ראובן שהרג אדם בפועל, גם אז חייב שמעון לעשות תשובה חמורה כאילו הרג אדם, שהרי סוף סוף עלולה היתה התנהגותו הרשלנית לגרום לכך. "ברוך ה' שאיני צריך לרוץ לעיר מקלט, אבל אין זה בזכותי. מצדי, מצד הרשלנות שלי, היה ראוי שאשב בעיר מקלט" - כך צריך להרגיש מי שעלול היה להרוג אדם, וה' - השומר עמו ישראל לעד - שמר שלא יהרוג.

וכן במקרים אחרים, לאו דוקא במי שהוריד משא כבד מן הגג. גם מי שכמעט גרם לתאונת דרכים, או כמעט גרם לאסון אחר, ראוי שיעשה את החשבון הזה, כמה חמור הוא הדבר שבא לידו, שהיה עלול לגלות מחמתו לעיר מקלט וכו'. לא אכנס לשאלה, אם בא"י דינא דמלכותא דינא או לא, אבל בענין חוקי התנועה והבטיחות בודאי צריך לשמור על דינא דמלכותא, עם כל החומרות, יותר מהשו"ע, שהרי חמירא סכנתא מאיסורא (חולין י, א). לא לסמוך על שום קולא, כגון, שפעם כבר עשיתי כך, ולא קרה לי שום דבר. זו אינה טענה, שאלף פעם כבר עברתי באור אדום בלי שקרה לי משהו. צריך לשמור על הנפש. על שבת כתוב, "וְשָׁמְרוּ כְּגִי יִשְׂרָאֵל אֶת הַשָּׁבֹת", ולעומת זאת, על הנפש כתוב, "וְנִשְׁמְרָתָם מְאֹד לְנַפְשֵׁיהֶם" (דברים ד, טו). לא מספיק שמירה סתם, צריך שמירה מאד. אמנם הפסוק בפשוטו מדבר על שמירה מעבודה זרה, ולא על שמירה מסכנת מיתה (עי' שם), אבל חז"ל פירשו פסוק זה גם על שמירת הגוף (עי' ברכות לב, ב). אולי מפני ש"היות הגוף בריא ושלם מדרכי ה' הוא, שהרי אי אפשר שיביין או ידע דבר מידיעת הבורא והוא חולה" (רמב"ם

שהחפץ יפגע בתפוח, והתפוח יפול מן העץ (מלאכת קוצר). הוא מצדו אינו מתכוון להפיל את התפוח, רק לזרוק את החפץ, אבל הוא יודע שע"י זריקתו אפשר שיפול התפוח. האם מותר לו לזרוק את החפץ באופן כזה, או לא? - ההלכה היא שמותר, שכן "דבר שאינו מתכוון - מותר" (רמב"ם הלכ' שבת פ"א ה"ה). ומה יהיה הדין לגבי רציחה באופן כזה? האם גם כאן יהיה מותר לאדם לזרוק חפץ ממקום למקום, כאשר יודע לו שיש סכוי שהחפץ יפגע בחברו ויהרגהו, אם איננו מתכוין לכך? ודאי שלא! הרי זה קרוב להיות רוצח במזיד, ר"ל! אפילו עיר מקלט לא תגן על רוצח כזה! הרי לנו שוב, שהאחריות הנדרשת מן האדם כלפי איסור רציחה, גבוהה הרבה יותר מן האחריות הנדרשת ממנו כלפי חילול שבת.

מה הסיבה לכך? מדוע ברציחה מטילה התורה אחריות רבה יותר על האדם לדאוג לכך שלא יגרום לתוצאה בלתי רצויה, מאשר באיסור שבת? כמדומני שהחילוק הוא פשוט: באיסור מלאכה בשבת, לא אכפת לקב"ה מתי וצאת המעשה. לא אכפת לו אם תפוח יתלש היום מן העץ. אכפת לו רק שהדבר לא יעשה ע"י יהודי². ולכן, אם התפוח יתלש בשבת ע"י גוי, או אפילו ע"י יהודי באופן שאין ליחס כ"כ את הפעולה אליו - כגון ע"י "מתעסק" או ע"י "אינו מתכוין", כנ"ל - לא אכפת לקב"ה מזה, ואין צריך כפרה על זה. אבל לגבי רציחה אין זה כך. ברציחה אכפת לקב"ה גם מן התיצאה, לא רק מהמעשה. נפשו של ישראל חביבה לקב"ה, והקב"ה לא רוצה שיהודי ימות, בין אם יהרג ע"י יהודי ח"ו, ובין אם יהרג ע"י גוי, או אפילו שלא בידי אדם כלל. [כגון, יהודי שטובע בים, צריך להצילו למרות שאין כאן שום מעשה רציחה]. ועל כן, "מתעסק" ו"אינו מתכוין" המותרים בשבת, אינם יכולים להיות סיבה להיתר גם ברציחה. וכמו כן נדרשת בזה מן האדם זהירות גדולה הרבה יותר שלא להיות שוגג.

יסוד זה קיים לא רק ברציחה, אלא גם בנוזקי ממון. אדם שהכה בגרון, והברזל - או חתיכה מן העץ המתבקע - עפו והזיקו לממון חבירו, חייב המזיק לשלם את הנזק. ודאי שלא נפטור אותו מדין "מתעסק" כמו במלאכת שבת. למה? כי גם כאן, כמו ברציחה, ממונו של ישראל חביב לפני הקב"ה, והקב"ה אינו חפץ באיבודו בכל אופן שהוא, ועל כן הפטור של "מתעסק" לא שייך כאן, והמזיק ממון ישראל באופן הנ"ל יהיה חייב. יותר מכך: הרי גם אם ממון חברך היה הולך לאיבוד מעצמו, שלא בגרמתך, כגון: אם היית רואה שנהר עומד לשטוף ולהטביע כבש של חברך, ובידיך היה להזיז את הכבש ולהצילו, חייב היית לעשות כן מדין השבת אבדה (עי' ב"מ לא, א). אין לנהר עבירה אם הוא שוטף כבש של יהודי. אבל התורה לא רוצה שממון של יהודי ילך לאיבוד, ולכן אם יש ביכלתי למנוע את זה - אני חייב למנוע את זה. כל שכן על יהודי! אם תראה יהודי שחייבו בסכנה, חובה עליך להשתדל להצילו, למרות שלא אתה זה שהכנסת אותו לסכנה. כי ברציחה ובנוזקי ממון אכפת לקב"ה לא רק שאתה לא תעשה את המעשה, אלא שהתוצאה לא תהיה, ולכן גם אם לא אתה הוא זה שמסכן את חברך או את ממונו, עליך להשתדל להצילם, כי אכפת לתורה מחיים של יהודי, ואפילו מממון של יהודי. מה שאין כן לגבי השבת, שם אין לתורה שום עניין שרוח לא תכבה נר, או לא תעשה מלאכה אחרת³.

הַגְבָּעֵנִים, בזה שקיפח את פרנסתן. יש גם דברים שאין בהם כלל שפיכות דמים של ממש, ובכל זאת נחשבים כשפיכות דמים. השחתת זרע, כשעושה בכוונה, הזוהר הקדוש אומר על כך, שמבחינה מסוימת הוא גרוע יותר מרוצח ממש (זוהר ח"א ר"ט, ב). מדוע? כי רוצח אָהָר, רוצח אנשים זרים, ואילו המשחית את זרעו רוצח את הבנים שלו! אמנם מיתת בית דין אין על זה, אבל מבחינה מסוימת רוצח כזה הוא יותר גרוע מרוצח אחר.

להזהר מהלבנת פנים

יש עוד סוג של שפיכות דמים, שהיה גם בבית שני, והוא - הלבנת פנים. חז"ל הרי אמרו: "המלכין פני חבריו ברבים, כאילו שופך דמים" (ב"מ נח, ב). הרי שהלבנת פנים היא כרציחה⁵. עוד אמרו, "נוח לו לאדם שיפיל עצמו לתוך כבשן האש, ואל ילבין פני חברו ברבים" (סוטה י, ב). הרי שאיסור הלבנת פנים חשוב כרציחה עד כדי כך, שגם החיוב של "יהרג ואל יעבור" שישנו ברציחה קיים בו! הפוסקים נחלקו האם הדברים כפשוטם, שבאמת צריך להרג ולא לעבור על איסור הלבנת פני חברו (כך נראה מדברי התוס' שם ד"ה נוח, וכן פסק רבינו יונה ב"שערי תשובה" שער ג' אות קלט), או שאין הדברים כפשוטם (כך נראה מהרמב"ם שהשמיט דין זה, וכן מבואר במאירי בסוטה שם). ועל כל פנים, רואים מדברי חז"ל, כמה חמור הדבר הזה, עד כדי כך שהוא קרוב לרציחה. ממילא, אם באנו להזהר משפיכות דמים, יש להזהר גם בענין זה, שגם הוא מצוי בינינו.

החורבן השני הרי נגרם בגלל הלבנת פני אדם ברבים. חז"ל אמרו, "בא וראה כמה גדול פחה של בושא, שהרי סייע הקב"ה את בר קמצא, והחריב את ביתו ושרף את היכלו" (גיטין נו, א), והכל מפני שהלבינו את פניו של בר קמצא, שסילקוהו מן הסעודה בבושת פנים (שם נח, ב - נו, א).

הגמרא מביאה, שאביי שאל את רב דימי שבא מארץ ישראל לבבל: "במערכא במה זהירי"? כלומר: באיזו מצוה זהירים במיוחד היהודים הגרים בארץ ישראל? אמנם חייבים לקיים את כל המצוות, אבל ראוי לאדם לחפש לעצמו מצוה, שבה יהיה זהיר באופן מיוחד⁶. במה אפוא זהירים במיוחד בארץ ישראל? - אמר לו: בהלבנת פנים (ב"מ נח, ב). מדוע היו זהירים בארץ ישראל במיוחד בדבר הזה? הרי הלבנת פנים איננה מן המצוות התלויות בארץ! חשבתי, אולי בגלל שבני ארץ ישראל ראו תדיר מול עיניהם את התוצאות הנוראות של הלבנת פנים⁷. חורבן המקדש והמלחמה הנוראה שהתלוותה אליו, רבבות היהודים שנהרגו ונפלו בשבי וגלו מארצם באותה תקופה ובתקופות שלאחריה, כל המקומות שנחרבו בארץ ישראל - הכל בא ונתגלגל כתוצאה מזה שהלבינו את פניו של בר קמצא. לכן היו זהירים בארץ ישראל במיוחד בהלבנת פנים.

עוד סוג של שפיכות דמים שצריך להזהר בו - שלא להעלים עין מן הצדקה. מצוה זו, "מאד יש ליהזר בה, כי אפשר שיבא לידי שפיכות דמים, שימות העני המבקש אם לא יתן לו מיד" (ש"ע יו"ד סי' רמ"ז ס"א). אם שאל המלך נענש על שקיפח את פרנסתם של הגבועונים, אז גם זה קרוב לזה, שלא נותן צדקה לעניים.

הלכו דעות פ"ד ה"א). ממילא, בשביל לשמור את התורה מאד, צריך לשמור את הנפש מאד, להזהר מאד מכל אבק שפיכות דמים ומכל חשש סכנה. לא לזלזל בשמירת החיים, לא של עצמו, ולא של אחרים. חז"ל אמרו (פסחים מט, ב): עם הארץ, אסור להתלוות עמו בדרך, שנאמר: כי היא חייך וארך ימך. ואם על חיינו אינו חס (רש"י: ללמוד תורה ולחיות), על חיי חברו לא כל שכן? ! (רש"י: ויש לחשוש שמא יהרגנו בדרך). הרי שתחילה צריך לחוס על חיי עצמנו, ומזה נלמד לחוס גם על חיי אחרים. אם אנשים היו עושים יותר את החשבון הזה, אולי היו פחות תאוונות דרכים וגם פחות תאוונות אחרות.

גְרַמַת רציחה - כרציחה

הרמב"ם אומר: "אף על פי שיש עונות חמורין משפיכות דמים, אין בהן השחתת ישובו של עולם כשפיכות דמים. אפילו עבודה זרה - ואין צריך לומר עריות, או חילול שבת - אינן כשפיכות דמים; שאֵלו עונות הן מעבירות שבין אדם למקום, אבל שפיכות דמים מעבירות שבינו לבין חברו, וכל מי שיש בידו עון זה, הרי הוא רשע גמור, ואין כל המצות שעשה כל ימיו שקולין כנגד עון זה, ולא יצילו אותו מן הדין" (הלכ' רוצח ושמירת הנפש פ"ד ה"ט). ומוכיח הרמב"ם שעבירה זו חמורה יותר מעבודה זרה, שהרי אחאב - שהיה עובד עבודה זרה גדול, "לֹא הָיָה כְּאַחָאָב אֲשֶׁר הִתְמַכֵּר לְעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵי ה'... וַיִּתְעַב מְאֹד לְלֶכֶת אַחֲרַי הַגִּלְוִלִים" (מלכ"א כא, כה-כו) - בכל זאת, "כשנסדרו עונותיו וזכויותיו לפני אלקי הרוחות, לא נמצא עון שְׁחִיבּוֹ פְלִיָּה, ולא היה שם דבר אחר ששקול כנגדו, אלא דְּמֵי נְבוֹת!... והרי הוא הרשע לא הרג בידו, אלא [רק] סָבַב הריגתו, קל וחומר להורג בידו" (רמב"ם שם). הרי שלא רק רציחה בידים היא עבירה חמורה, אלא גם גרימת רציחה היא עבירה חמורה מאד, עוד יותר מעבודה זרה! וכפי שאומר לו הנביא: "הַרְצַחְתָּ וְגַם יָרַשְׁתָּ"? ! (מלכ"א שם, יט) הרי שגרימת הריגתו של נבית נחשבה לו כרציחה גמורה, למרות שלא הרגו בידים.

כעין זה רואים גם אצל דוד המלך. הוא נתבע על הריגת אוריה החתי (שמו"ב יב, ט), למרות שלא הרגו בידיו, רק ציוה על יואב להפקירו בחזית המלחמה, ובני עמון הם שהרגוהו (שם יא, יד-יז). בכל זאת, כיון שדוד הוא שסיבב את הריגתו, נחשב לו דבר זה כשפיכת דם בידים. "אֵת אֲוִרְיָה הַחֲתִי הָפִיֵּת בְּחֶרֶב" (שם יב, ט), אתה בעצמך! [ועל כל פנים, עבירת שפיכות דמים לא היתה שם, כמבואר בגמרא⁴, שאוריה מורד במלכות היה, וחייב מיתה (שבת נו, א. ועי' רש"י ותוס' שם, שנחלקו במה התבטאה מרידתו); וכל הטענה על דוד היתה, שהיה לו לדון בסנהדרין על מרידתו, ולא לעשות דין לעצמו, שאז יש כאן מראית עין של רציחה].

גם שאל המלך נתבע מאת ה', "על אֲשֶׁר הִמִּית אֶת הַגְבָּעֵנִים" (שמו"ב כא, א). שואלים חז"ל: "וכי היכן מצינו שהרג שאל את הגבועונים? אלא מתוך שהרג [את אנשי] נוב עיר הכהנים (עי' שמו"א כב, יט) שהיו מספיקין להן [לגבועונים] מים ומזון [תמורת זה שהיו משמשים כחוטבי עצים ושואבי מים למזבח (עי' יהושע ט, כז)], מעלה עליו הכתוב כאילו הרגן" (ב"ק קיט, א). הרי לפנינו, שאפילו קיפוח פרנסתו של אדם, שעלול לגרום לו לרעוב ללחם ולמות, נידון כרציחה; "אֲשֶׁר הִמִּית אֶת

הרי בפרשת ואתחנן נאמר: "אָז יִכְדִּיל מֹשֶׁה שְׁלֹשׁ עָרִים בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן מִזְרְחָה שְׁמֹשׁ, לְגַם שְׁמָה רוֹצֵחַ אֲשֶׁר יִרְצַח אֶת רֵעֵהוּ בְּכָלֵי דַעַת... אֶת בְּצֹר בְּמִדְבָּר... וְאֶת רְאֵמֹת בְּגִלְעָד... וְאֶת גּוֹלָן בְּבָשָׁן... וְזֹאת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׁם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (דברים ד, מא-מד). ודרשו חז"ל מסמיכות הפסוקים [ומן האות וא"ו של תיבת "וְזֹאת", שבאה להוסיף על ענין הראשון], שלא רק בְּצֹר ורמות וגולן הן ערי מקלט, אלא גם "הַתּוֹרָה אֲשֶׁר שָׁם מֹשֶׁה לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" היא עיר מקלט! שגם התורה קולטת ומצילה ממלאך המות (מכות י, א). על ידי לימוד תורה אפשר למנוע רוצחים, למנוע שפיכות דמים, ולמנוע תאוונות ופיגועים.

נתחזק אפוא בימים אלה בלימוד התורה, הגם שהימים הם ימי סוף הזמן, בכל זאת צריך להתחזק בלימוד התורה, וכן באהבה בין אדם לחברו, לתקן את שנאת החנם שהחריבה את הבית השני, ושנאת חנם הרי מביאה גם לשפיכות דמים שהחריבה את הבית הראשון, נתחזק אפוא באהבה בין אדם לחברו, ובזכות זה הקב"ה ישמור על נפשותינו מכל רע, ונראה שוב את המקדש עומד על מכונו במהרה בימינו, אמן.

השיחה נערכה על פי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

אמנם אמרנו שרציחה חמורה מעבירות אחרות, אבל מבחינה אחרת גם עבירות אחרות הן כמו רציחה, כי כל עבירה גורמת לקב"ה להתרחק מעם ישראל, ונותנת שלטון לאומות העולם עלינו. צריך תמיד לעשות את החשבון הזה, ולהתרחק מאד מעבירות. חוץ מזה שעצם העבירה היא סבה מספקת להתרחק ממנה, צריך גם לדעת שכל עבירה מחזקת את ידם של שונאי ישראל ח"ו, או גורמת לתאוונות דרכים או לשאר צרות, רחמנא ליצלן. יהודי נהרג בגבול, או בתאוונה או במשהו אחר - מי יודע, אולי בגללי הוא נהרג. קשה להגיע להרגשה הזו, וקשה לחיות עמה, אבל בכל זאת צריך לקחת ללב, לעשות את החשבון, שלא לגרום לשפיכות דמים ח"ו.

"מרבח תורה - מרבח חיים"

אבל יחד עם הזירות וההתרחקות משפיכות דמים ומכל מה שדומה לה ושקול כמותה, יש גם דרך לעשות את ההפך ממנה, דהיינו - להרבות חיים בעולם! כיצד מרבים חיים בעולם? - אומרים חז"ל: "מרבח תורה - מרבח חיים"⁸ (אבות פ"ב מ"ז). אם לומדים תורה ומקיימים מצוות, אנו מזכים בזה את כל העולם כולו, ומביאים חיים לעולם. מונעים תאוונות דרכים, מונעים פיגועים, וכל מיני מרעין בישין⁹. הברירה אפוא בידינו, להרבות במצוות ובמעשים טובים, ובמיוחד בימים אלה, לתקן את המכשולות שהביאו לחורבן המקדש, ולדאוג לחיים ארוכים של יהודים, ע"י שנרבה בתורה.

1. כמבואר בראשונים, שחורבן בית ראשון וגלות בכל לא תיקנו ולא כיפרו לגמרי את העוונות שהביאו לחורבן זה, והחורבן השני אינו אלא המשכו של החורבן הראשון ושל גלות בכל, ולא חורבן "חדש" בפני עצמו. ע"י רמב"ן ב"ספר הגאולה" שער ג' (כתבי הרמב"ן הוצ' מוסד הרב קוק, ח"א עמ' רפ"א), וחי' הריטב"א (ר"ה יח, ב ד"ה ופרקינן) שכתב, "לפי שידועים היו סוף בית שני זה ליחורב, ושיהא גלות זה שאנו בו, ובנין בית שני לא חשיב להו כולי האי דלהוי נגד הפוץ הראשון". ומסתבר, שזהו מפני שהבינו שעוד לא נתקן עוונם ולא נתכפר.
2. וזהו בין אם נגדיר את איסור עשיית מלאכה בשבת כאיסור גבוא, ובין אם נגדירו כאיסור חפצא (ע"י "אתון דאורייתא" כלל י'). דגם אם הוא איסור חפצא, היינו שהמשה הוא מעשה מתועב, אפי' אם נעשה ע"י נכרי (ע"ש). אבל אם נעשתה המלאכה שלא ע"י אדם - על זה ודאי שאין לקב"ה קפידא מצד התוצאה. והראיה הפשוטה לזה היא, שמותר להתחיל מלאכה בערב שבת והיא נגמרת מאליה בשבת, כגון להניח קדירה מערב שבת על גבי האש, והיא הולכת ומתבשלת בשבת.
3. ובלשונו של החזון אי"ש: "במזיק שנאו לפני המקום הנזק, ובשבת שנאו לפני המקום טורח האדם במלאכת חול" (חזון אי"ש ס"ו ל"ו סק"א ד"ה החורש).
4. וגם בכתב של הפסוק נרמז דבר זה, שאוריה מורד במלכות היה, שהרי הוא אומר לדוד: "חַיִּי הַיְיָ וְיָחִי נַפְשְׁךָ אִם אֶעֱשֶׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה" (שמו"ב יא, יא). "חַיִּי" - ביו"ד אחת. ללמדנו, שמשקל חיי המלך היה חסר אצלו. הוא אינו מחשיב מספיק את חיי דוד המלך (על פי שיחת הרב שליט"א לפרשת ויחי תש"ע).
5. ועי' "שערי תשובה" לרבינו יונה (שער ג' אות קי"א) שכתב, "כי צער הפְּלִיגָה - מרמות". [ועי' שם הוכחתו לזה ממוציא שם רע]. הרי שלבייש אדם בבושה גדולה, הוא דבר קשה לו יותר מהריגתו.
6. ע"י שבת (ק"ח, ב), "אבוך במאי זהיר טפי". וכתב שם בחידושים המיוחסים לר"ן, וז"ל: דכל תלמיד חכם ראוי לו לקבוע לעצמו מצוה אחת לקיימה כהלכתה. עכ"ל. ועי' בספר חרדים (פרק ס"א) שהאריך בענין זה. [ויש שפירשו את לשון הגמרא "אבוך במאי זהיר טפי", דהיינו, באיזו מצוה היא ראו נשמתו ביותר ("זהיר" מלשון זוהר ואור), שבה היה שורש נשמתו, וממנה שאב חיות לקיום כל שאר המצוות]. ועי' "העמק דבר" (דברים ו, א).
7. ב"זוהר חדש" מובא ויכוח ארוך שהתנהל בין בניי בכל לבניי א"י, מי מהם ראוי יותר לפתוח בהספד על חורבן הבית (זו"ח צא, א). בניי בכל טענו של הם ראוי יותר להיות הפותחים בהספד, כי אצלם החורבן מורגש יותר, שהרי בנוסף לבניי א"י הם גם גלו מן הארץ ונתפזרו בין האומות. ואולם בניי א"י טענו, שמחמת כמה טעמים דוקא להם ראוי יותר להיות הפותחים בהספד. ואחד הטעמים שאמרו שם, מפני שדוקא אצלם החורבן מורגש יותר, כיון שהם רואים אותו תדיר מול עיניהם. [אנן אית לן למבכי ולמעבד הספידא... ומסתכלין ין לכותלי ביתא דאימנא והא אתחבר ולא אשכחנא לה... ננשק עפרא דרגלא, ננשק אתר בית מתובה, ננשק כותלי היכלא ונבכי במרירו. אנן נפתח בהספידא, דחמינן בכל יומא כל האי...]. ומבואר שם שאכן לבסוף בניי א"י הם שפתחו בהספד, וכנראה שטענה זו היא שהכריעה.
8. וכידוע, "שכל חיותם וקיומם של העולמות כולם, הוא רק ע"י התורה הקדושה כשישראל עוסקין בה... ואילו היה העולם מקצהו ועד קצהו פנוי אף רגע אחד מעסק והתבוננות בתורה הקדושה, היו חוזרים כל העולמות לתהו ובהו" ("נפש החיים" שער א' פט"ז בהגה"ה).
9. וכתב הג"ר אלחנן וסרמן זצ"ל ("קובץ מאמרים" עמ' מ"ב), דמטעם זה מנה התנא בתחילת מס' פאה את מצנת תלמוד תורה יחד עם שאר מצוות שבין אדם לחברו (כיבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והבאת שלום בין אדם לחבירו), כי "אין לך טוב ומטיב לבריות יותר מזה" שלומד תורה ומביא חיים וברכה לעולם, כמבואר ב"נפש החיים" (שער ד' פ"ד), שבשעה שאדם עוסק בתורה, "גם העולמות והבריות כולם הם אז בחדוותא יתירתא, ונהירין מזיו האור העליון השופע עליהם ממקום שורש עליון של התורה... ואז משתלשל ונמשך שפעת אור וברכה ממקור שרשה העליון על כל העולמות, וגם הארץ האירה מכבוד ומתברכה, ומביא הרבה טובה ושפעת ברכה לעולם, ע"ש.